

Sociala aktiviteter på Västertorg

- Ett gestaltungsförslag baserat på Jan Gehls teorier och metoder

Carolín Sjöberg

Titel: Sociala aktiviteter på Västertorg - Ett gestaltningsförslag baserat på Jan Gehls teorier och metoder
Engelsk titel: Social Activities on Västertorg - A Design Proposal Based on Jan Gehls Theories and Methods
© Carolin Sjöberg
Handledare: Maria Hedberg, SLU, institutionen för stad och land
Examinator: Ylva Dahlman, SLU, institutionen för stad och land
SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur
Omfattning: 15 hp
Nivå: Grundnivå G2E
Kurs: EX0725, Projekt i landskapsarkitektur
Landskapsarkitekturprogrammet, Ultuna
Nyckelord: Gehl, Gestaltning, Sociala aktiviteter, Stadsrum, Torg
Omslagsbild: *Splish splash* av Caribb CC BY-NC-ND 2.0
Publiceringsår: 2014
Publiceringsort: Uppsala
Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Abstract

The purpose of this bachelor’s thesis is to, based on Jan Gehl’s theories and methods for furthering social activities in cities, develop a design proposal for Västertorg in Eriksberg, Uppsala. The subject is topical as redevelopment of Eriksberg is planned and a vision for the future of the area has been proposed. The residents of Eriksberg request a natural meeting place in the community, which means increasing demands on Västertorg as the neighbourhood’s central square. Today the square is dominated by a parking lot, and the goal of the design proposal is a square that invites the residents of Eriksberg to meetings, interactions and social activities. A literature review of material written by Jan Gehl was conducted, focussing on factors in the urban environment that can promote social activities. An inventory and analysis helped create an overview of the site’s current configuration, strengths and weaknesses. The necessary measures to make Västertorg a place for social activities were compiled into a scheme. The scheme then provided, along with the results of the literature review, the basis for the design proposal. In the design proposal several changes in the structure of the square was presented. The parking lot was removed, the accessibility and reachability increased and more seating and opportunities for contact between people were offered. This thesis can be considered as an example of how a landscape architect can apply Gehl’s theories on a public place to create favourable conditions for meetings and social activities. The urban space’s role as an arena for interactions between people has for many decades been diminished as cars have been given more room in the city, but the on going urbanisation around the world has meant an increase in the interest of the urban space as a meeting place. The importance of designing urban spaces that promote social activities is therefore highly relevant, especially for landscape architects as they play an important role in the shaping of the city.

Sammanfattning

Syftet med kandidatarbetet är att, med utgångspunkt i Jan Gehls teorier och metoder för främjande av sociala aktiviteter i städer, utveckla ett övergripande gestaltningsförslag för Västertorg i Eriksberg, Uppsala. Ämnet är aktuellt då en utveckling och upprustning av Eriksberg är planerad och en vision för området har tagits fram. Eriksbergs invånare önskar en naturlig mötesplats i området, vilket ställer ökade krav på Västertorg som stadsdelstorg och central punkt i Eriksberg. Torget domineras idag av en parkeringsplats, och målet med gestaltningsförslaget är ett torg som inbjuder Eriksbergs invånare till möten, interaktion och socialt umgänge. En litteraturstudie genomfördes där material skrivet av Jan Gehl studerades. Fokus vid studien var faktorer i stadsrummet som främjar sociala aktiviteter. Genom inventering och analyser skapades en bild av platsens förutsättningar, styrkor och svagheter. De åtgärder som krävdes för att omvandla Västertorg till en plats för sociala aktiviteter sammanställdes i ett program. Programmet utgjorde sedan, tillsammans med resultatet av litteraturstudien, utgångspunkt för gestaltningsförslaget. I gestaltningsförslaget presenterades flera förändringar av torgets struktur. Parkeringen togs bort, tillgängligheten och nåbarheten ökade och fler sittplatser och chanser till kontakt mellan människor erbjöds. Arbetet kan ses som ett exempel på hur man som landskapsarkitekt kan applicera Gehls teorier på ett offentligt rum för att skapa goda förutsättningar för möten och sociala aktiviteter. Stadsrummets roll som mötesplats har under många årtionden fått ge vika för bilarnas intåg i staden, men i och med den urbanisering som pågår världen över har intresset för stadsrummet som mötesplats ökat. Vikten av att utforma stadsrum som främjar sociala aktiviteter är därför högst aktuellt, inte minst för landskapsarkitekter som spelar en viktig roll vid utformningen av staden och dess offentliga rum.

Innehåll

Introduktion.....	5
Bakgrund	5
Jan Gehl.....	5
Platsen	5
Avgrensningar	6
Begreppsprecisering	6
Syfte och frågeställning.....	6
Metod och arbetsgång.....	6
Litteraturstudie	6
Inventering.....	6
Analys.....	6
De tolv kvalitetskriterierna	6
Tracing	7
Behavioral mapping	7
Problemformulering och program	7
Gestaltningsförslag	7
Resultat: Litteraturstudie.....	7
Att gestalta för sociala aktiviteter	7
Trygga, skyddade och säkra stadsrum.....	7
God utsikt och obehindrade siktlinjer	7
Möjlighet att höra och tala	7
Skala och människans sinnen	7
Inbjudande sittplatser	8
Bra platser att stå – kantzoner och stödpunkter.....	8
Att uppmuntra till kreativitet, lek och fysisk aktivitet.....	8
Inbjudande och tillgängliga stadsrum för alla	8
Design och visuella kvaliteter	8
Resultat: Platsen	8
Inventering.....	8
Analys.....	9
De tolv kvalitetskriterierna	9
Tracing och behavioral mapping.....	10
Problemformulering och program	10

Programpunkter	11
Gestaltningförslaget	11
Fotgängarens säkerhet ska garanteras	12
Torget ska erbjuda inbjudande sittmöjligheter och talkscapes för alla åldrar	12
Gestaltningen ska ta hänsyn till brukarnas rörelsemönster	12
Torget ska vara näbart och tillgängligt för alla	12
Torget ska erbjuda attraktiva platser att stå på	12
Torget ska uppmuntra till lek och kreativitet	12
Torget ska erbjuda god utsikt	12

Diskussion	12
------------------	----

Metoddiskussion	12
Resultatdiskussion och vidare frågeställningar	13

Referenser	14
------------------	----

Avgränsningar

Arbetet är avgränsat till att undersöka och sammanställa faktorer som främjar sociala aktiviteter på Västertorg. Detta för att främjande av just dessa aktiviteter bedöms vara viktigast för att skapa lyckade stadsrum.

Arbetet resulterar i ett övergripande gestaltningsförslag för Västertorg. Detta innebär att förslaget visar disposition, struktur och placering av olika funktioner på torget, medan exempelvis detaljlösningar, höjdsättning och växtlistor inte redovisas. Då syftet med förslaget är att främja sociala aktiviteter, är det endast gestaltningslösningar som behandlar detta som redovisas.

Gestaltningsförslaget är geografiskt avgränsat till Västertorg, men vid inventering och analys av platsen var det relevant att även titta på torgets närmaste omgivning. Detta för att sätta in platsen i ett sammanhang och därmed ge en tydligare bild av torgets förutsättningar.

Begreppsprecisering

Sociala aktiviteter - Alla de aktiviteter som är beroende av andra människors närvaro. Kan vara både passiva kontakter, som att se eller höra andra människor, och mer aktiva former av kontakt som att hälsa på en bekant, samtala med någon på en busshållplats eller delta i demonstrationer (Gehl 2006, s.12).

Stadsrum - I detta arbete innebär ordet stadsrum alla offentliga rum i staden, exempelvis torg och gator. Fungerar i denna uppsats synonymt med ordet stadsmiljö.

Livliga och aktiva städer - Gehl definierar livliga och aktiva städer som städer där människor rör sig till fots, cyklar, stannar upp och vistas i stadsrummen (Gehl 2010, s. 6).

Talkscape - Sittplatser i staden placerade och utformade för att underlätta för konversationer (Gehl 2010, s. 155).

Stationära respektive rörliga aktiviteter - Stationära aktiviteter är de aktiviteter som innebär att personen spenderar en längre period på samma plats i stadsrummet, som exempelvis att sitta och stå (Gehl, 2010, s. 134). Används i denna uppsats synonymt med uppehållsaktiviteter. Rörliga aktiviteter innebär att människor rör sig genom och förbi en plats, utan att stanna upp (Gehl 2010, s. 134).

Syfte och frågeställning

Syftet med kandidatarbetet är att med utgångspunkt i Jan Gehls teorier och metoder för främjande av sociala aktiviteter i städer, utveckla ett övergripande gestaltningsförslag för Västertorg i Eriksberg, Uppsala. Gestaltningsförslaget ska innebära ett torg som inbjuder Eriksbergs invånare till möten, interaktion och socialt umgänge. Arbetet kan ses som ett exempel för hur Gehls teorier kan användas för att skapa

livliga stadsdelstorg som främjar sociala aktiviteter.

» Frågeställning: Hur kan Västertorg utvecklas till ett attraktivt stadsdelstorg med utgångspunkt från Jan Gehls teorier och metoder för främjande av sociala aktiviteter i stadsmiljöer?

Metod och arbetsgång

Arbetet inleddes med litteraturstudier där material skrivet av Jan Gehl studerades. Efter litteraturstudierna genomfördes inventering och analys av Västertorg och dess närmaste omgivning. Litteraturstudierna och observationerna på platsen resulterade därefter i ett program för ett gestaltningsförslag för Västertorg. Programmet utgjorde sedan grunden för ett övergripande gestaltningsförslag där Gehls metoder för främjande av sociala aktiviteter applicerades på Västertorg. Nedan följer en utförlig beskrivning av de metoder som användes i arbetet.

Litteraturstudie

I litteraturstudien studerades böcker skrivna av Jan Gehl (i vissa fall skrivna tillsammans med andra författare). Huvudlitteraturen för studien var böckerna ”Cities for people” (2010), ”How to study public life” (2013), ”Life between buildings” (1996) och ”Byens rum byens liv” (1996). Fokus vid studien var att skapa en god förståelse för hur stadsrum kan utformas för att främja sociala aktiviteter. Resultatet av litteraturstudien användes sedan för att ta fram lösningar på de problem som i analysen identifierades på Västertorg.

Inventering

Vid inventeringen av Västertorg undersöktes platsens fysiska förutsättningar för att ge en bild av utgångspunkten för det fortsatta arbetet. Torgets befintliga strukturer och utformning, intilliggande verksamheter och fasader inventerades. Även torgets klimatförhållanden gällande sol, skugga och vind inventerades.

Analys

Västertorg analyserades utifrån analysmetoder som beskrivs i böckerna ”Cities for people” (2010) skriven av Jan Gehl, samt ”How to study public life” (2013), skriven av Jan Gehl och Birgitte Svarre. Inledningsvis analyserades platsens fysiska egenskaper utifrån ”de tolv kvalitetskriterierna”. Därefter följde observationsstudier av hur människor använde platsen. De observationsmetoder som då användes var ”tracing” och ”behavioral mapping”. Resultatet av tracing och behavioral mapping redovisades sedan på samma kartbild

för att ge en samlad bild av hur torget brukas idag.

Platsobservationerna skedde på två olika veckodagar, en söndag och en måndag. Under dessa dagar observerades torget en timme i taget vid två olika tidpunkter. Den första observationsdagen var en solig och varm söndag i slutet av april. Torget observerades då först klockan 9-10, och sedan klockan 15-16. Nästa observationsdag var en måndag i mitten av maj, även då var vädret soligt och varmt. Denna dag observerades torget klockan 12-13 och sedan klockan 17-18. De olika dagarna och tidpunkterna valdes för att ge spridning och därmed en bättre förståelse för hur platsen används.

De tolv kvalitetskriterierna

De tolv kvalitetskriterierna är en analysmetod som används för bedöma hur människovänlig en plats är. De är uppdelade under rubrikerna skydd, komfort och njutning. Under dessa rubriker finns egenskaper som enligt Gehl är avgörande för hur människan uppfattar och använder en plats (Gehl 2010, s. 238). Syftet med analysmetoden var att genom att analysera Västertorg utifrån dessa kriterier, synliggöra platsens brister och kvaliteter. Resultatet användes för att definiera de problem som idag finns på Västertorg, för att sedan i gestaltningen kunna lösa dessa problem. Metoden bedöms vara relevant då platser som uppfyller alla kriterier upplevs som inbjudande för människor. Resultatet blir liv och rörelse, vilket är grunden för att sociala aktiviteter ska ske (Gehl 2010, s. 238).

För att ge en tydlig bild av analysresultatet konstruerades en checklista med en kort sammanfattning av de tolv kvalitetskriterierna. Väl på plats gjordes markeringar i denna lista vid de kriterier som platsen bedömdes uppfylla. Nedan visas en ej ifylld bild av den checklista som användes i analysen.

S K Y D D	1	2	3
	Skydd mot olyckor och trafik för gående	Skydd mot otrygghet och kriminalitet	Skydd mot väder, vind, avgaser och buller
	4	5	6
	Möjlighet för alla att röra sig obehindrat	Goda möjligheter att uppehålla sig	Goda möjligheter att sitta
K O M F O R T	7	8	9
	Möjlighet att se; utsikt, siktlinjer, belysning	Möjlighet att lyssna och tala; låg bullernivå, talkscapes	Möjlighet till lek och aktivitet
	10	11	12
	Byggnader och stadsrum anpassade till mänsklig skala	Möjlighet att njuta av de positiva klimataspekterna	God design; material, växter, utsikt

Checklista med en översiktlig sammanfattning av Gehls tolv kvalitetskriterier för lyckade stadsrum (Gehl 2010, s. 239). Vid platsanalysen markerades de kriterier Västertorg bedömdes uppfylla. Illustration: Författaren 2014.

Tracing

För att skapa inbjudande och välfungerande platser krävs kunskap om hur och var människor rör sig på platsen. Vi de olika observationstillfällena registrerades därför rörelsemönster på en plan av torget där varje person som rörde sig över torget inom observationstiden dokumenterades. De besökare som anlände till torget via bil registrerades först då de lämnat sitt fordon då fokus för studien var att identifiera människors, inte fordons, rörelsemönster på platsen.

Tracingmetoden ger snabbt en indikation på vad som är det dominanta rörelsemönstret på en plats. Genom att studera hur platsen används kan eventuella barriärer urskiljas och passande dragningar av stråk samt placering av exempelvis sittplatser och andra element identifieras (Gehl, Svarre 2013, s. 15). Syftet med metoden var således att få en uppfattning om var torgets besökare rör sig, för att sedan kunna skapa en gestaltning anpassad efter människors naturliga rörelsemönster.

Behavioral mapping

Om och var torgets besökare valde att stanna upp och uppehålla sig på torget registrerades på en plan, så kallad behavioral mapping. Genom att inom ett förbestämt tidsintervall markera positionerna hos de människor som står eller sitter stilla på ett torg, får observatören en tydlig bild över de platser som föredras vid stationära aktiviteter på torget (Gehl, Svarre 2013, s. 85).

Aktiviteter som skedde på Västertorg vid observationstillfällena dokumenterades på en plan över torget där varje person markerades ut på den plats denne valde att uppehålla sig. Observationerna kompletterades med korta anteckningar över vilken stationär aktivitet varje person ägnade sig åt, samt den ungefärliga tiden aktiviteten pågick.

Problemformulering och program

Resultatet av analysen av Västertorg fungerade som en grund för en problemformulering där platsens brister identifierades. Med utgångspunkt i denna problemformulering konstruerades sedan lista med programpunkter för ett gestaltningsförslag av torget. I punkterna presenterades lösningar på de problem som i analysen identifierats på platsen. Lösningarna grundades på resultatet av litteraturstudien och de åtgärder som presenterades var därför främjande för sociala aktiviteter.

Gestaltningsförslag

Ett gestaltningsförslag som svarade på programmet utvecklades. I gestaltningsförslaget behandlades alla programpunkter för att skapa ett torg där sociala aktiviteter främjas.

Resultat: Litteraturstudie

Nedan presenteras resultatet av litteraturstudien där litteratur skriven av Jan Gehl studerats. Fokus för studien var hur sociala aktiviteter kan främjas i staden.

Att gestalta för sociala aktiviteter

För att en plats ska uppmuntra till möten mellan människor bör den erbjuda goda förutsättningar för tre grundläggande mänskliga aktiviteter; att se, höra och tala. Möjligheten till olika kombinationer av dessa aktiviteter utgör grunden för alla sociala aktiviteter i staden (Gehl 2010, s. 148). Nedan följer faktorer i stadsrummet som enligt Gehl bidrar till att främja dessa aktiviteter.

Trygga, skyddade och säkra stadsrum

Utan rimligt skydd mot olyckor, otrygghet och obehagliga väderaspekter kan alla andra försök att förbättra ett stadsrum vara meningslösa (Gehl 2010, s. 238). En känsla av trygghet och säkerhet är avgörande för att människor ska vistas i stadsrummet. God belysning nattetid, överlappande funktioner, bra kontakt med omgivande byggnader och en känsla av att andra människor har uppsikt över platsen bidrar till trygga stadsrum (Gehl 2010, ss. 97-99).

Stadsrummet bör också vara utformat för att skydda fotgängare mot trafikrelaterade olyckor (Gehl 2010, s. 91). Är bilar närvarande, bör all trafik ske på fotgängarens villkor (Gehl 2010, s. 93).

För att skydda mot negativa klimatfaktorer krävs en utformning som minimerar effekten av starka vindar, mest effektivt är låga byggnader och mycket träd. Även möjligheter att ta skydd mot nederbörd eller stark sol är avgörande för att skapa inbjudande stadsrum (Gehl 2010, ss. 170-171).

God utsikt och obehindrade siktlinjer

Att betrakta stadslivet är den vanligaste, och kanske viktigaste, aktiviteten som sker i staden - Gehl beskriver människan som stadens största attraktion (Gehl, 2010, s. 25). Bänkar som är placerade så att de erbjuder en bra utsikt över andra människor används i högre grad än de som inte erbjuder någon utsikt. Även möjlighet att betrakta andra attraktioner i staden så som exempelvis blommor, träd, fontäner, skulpturer och intressant arkitektur uppmuntrar människor till att uppehålla sig på en plats. En kombination av flera olika attraktioner och en väl genomtänkt gestaltning med avseende på den visuella upplevelsen är en viktig del i att skapa stadsrum av hög kvalitet.

Avgörande för möjligheten till god utsikt är obehindrade siktlinjer, det är inte ovanligt i städer att utsikten begränsas av exempelvis parkerade fordon. Det är därför viktigt att studera eventuella siktlinjer

för stående, sittande och barn, och sedan ta hänsyn till dessa vid utformningen av stadsrum (Gehl 2010, s. 148)

Utformningen av byggnaders nedersta våning har stor påverkan på upplevelsen av stadsrummet. Det är här inomhus- och utomhusmiljöerna möts och kontakt mellan människor i de olika miljöerna kan möjliggöras. Aktiviteter som sker i byggnaderna kan, med genomtänkt utformning av fasaderna, interagera med omgivningen och bidra till att öka aktivitetsnivån i stadsrummet. Fasadens detaljer, material, färger, fönster i kombination med den visuella kontakten med människor som befinner sig i byggnaden har stor påverkan på upplevelsen för den som befinner sig i stadsrummet (Gehl 2010, ss. 75-77). Bottenvåningar med smala enheter, många dörrar, vertikala linjer, stora fönster eller till och med utomhusskyltning, ger förbipasserande anledning att sakta ner och kanske även stanna upp. Därmed ökar uppehållsaktiviteterna på platsen (Gehl 2010, s. 79).

Möjlighet att höra och tala

Andra grundläggande sociala aktiviteter är att höra eller tala med andra människor. Dessa aktiviteter har dock i många fall fått ge vika för den ökande biltrafiken och bullret som följer. Att höra ljudet av mänsklig aktivitet eller att erbjudas möjligheter att mötas och ha en konversation i staden är viktiga kvaliteter. De höga ljudnivåerna skapade av olika typer av fordon är inte bara en stor stressfaktor, de har också störande effekt på kommunikationen mellan människor (Gehl 2010, s. 151-153) Gehl menar att ett av de starkaste argumenten för att minska trafiken i staden är att den minskade ljudnivån skulle innebära betydligt större möjligheter för kommunikation mellan människor (Gehl 2010, s. 151-153).

Skala och människans sinnen

Utgångspunkten vid utformningen av stadsmiljöer bör vara människan och dess sinnen då de ger en biologisk grund för hur människan använder staden (Gehl, Gemzøe 1996, s. 32). Det finns tydliga paralleller mellan stadsrummets skala, det vill säga byggnadernas höjd och avstånden mellan dem, och den upplevda intensiteten och närheten vid kontakten mellan människor. Platser som är mindre i skala upplevs som intima, varma och personliga (Gehl 2006, s. 69). Små dimensioner innebär att fotgängare kommer närmare inpå både varandra och husfasaderna, med mer stimulerande stadsrum som följd (Gehl, Gemzøe 1996, s. 32).

Människans sociala synfält är ungefär 100 meter. Inom detta avstånd kan människan få en överblick över vad som pågår på platsen. Detta är något som avspeglas i gamla städer där de flesta torgens sidor inte överstiger en längd på 90 meter. (Gehl 2010, s. 38).

Gators långsträckta linjära form uppmanar till rörelse och transport, medan torg innehåller de funktioner och aktiviteter som behöver mer plats. Torgens form och storlek inbjuder till att stanna upp (Gehl, Gemzøe 1996, s. 26). Uppehållsaktiviteterna

har stor inverkan på den upplevda aktivitetsnivån i staden. Om förutsättningarna att vistas i stadsrummet förbättras så pass mycket att människor i genomsnitt spenderar tjugo minuter utomhus, istället för tio, fördubblas aktivitetsnivån på platsen (Gehl 2006, s. 79).

Inbjudande sittplatser

Sittplatser fyller en viktig funktion för de sociala aktiviteter som sker i staden. Förutom att erbjuda möjligheter att slå sig ner och betrakta stadslivet kan de bidra till att möten mellan människor uppstår. För att öka möjligheterna till att dessa möten ska ske krävs dock en medveten utformning av sittplatserna. Raka bänkar där människor sitter axel mot axel är vanligast i staden, något som automatiskt skapar distans mellan människor och därmed inte främjar kommunikation (Gehl 2010, s. 155). Gehl föreslår därför att bänkar placeras så att de bildar så kallade ”talkscapes” vilket innebär att de är vinkade mot varandra för att underlätta för konversationer. Är vinkeln något öppen kan människor sedan välja om de vill sitta själva eller i grupp (Gehl 2010, s. 155).

Sittplatser behöver inte bara innebära traditionella bänkar, i staden finns det också så kallade sekundära sittplatser. Sekundära sittplatser är alla alternativa möjligheter att slå sig ner. Exempel på sådana sittplatser är trappor, socklar, räcken, murar, fontäner och monument. De sekundära sittplatserna är populära främst bland yngre målgrupper (Gehl 2010, s. 142). De äldre generationerna föredrar främst så kallade primära sittplatser som oftast består av traditionella bänkar eller stolar. Denna målgrupp är betydligt mer kräsen gällande var de väljer att slå sig ner än de yngre generationerna. Bänkar och stolar bör därför vara gjorda av ”sittvänliga material” som inte blir kalla, exempelvis trä, och ha både armstöd och ryggstöd (Gehl 2010, s. 141).

Som tidigare nämnts har tiden människor uppehåller sig i stadsrummet stor påverkan på den upplevda aktivitetsnivån på platsen. Inbjudande och bekväma sittmöjligheter för alla åldrar har stor påverkan på hur många, och hur länge människor väljer att uppehålla sig i ett stadsrum (Gehl 2010, s. 143). Genom att kombinera primära och sekundära sittplatser av god kvalitet i ett stadsrum erbjuds en stor variation vilket ökar antalet potentiella användare (Gehl 2010, s. 141).

Bra platser att stå – kantzoner och stödpunkter

Att stå är vanligen en kortvarig aktivitet och ställer då minimala krav på utomhusmiljön (Gehl 2010, ss 135-137). Om fotgängaren istället behöver stanna under en längre tid, för att exempelvis vänta på någon eller något, ställs större krav på stadsrummet. När människor vet att de kommer att spendera en längre stund på en plats letar de upp lägen längs med stadsrummets kanter, ett fenomen som kallas ”edge effekt” (Gehl 2010, s. 137).

Att stå i kantzoner har flera fördelar; det ger möjlighet att observera platsen utan risk för överraskningar bakifrån, det finns ofta

fysiskt stöd i form av väggar och mikroklimatet är i många fall något bättre (Gehl 2010, s. 137). Kontakt med fasader på minst en sida av ett torg ökar de stationära aktiviteterna markant. Det innebär inte bara fysiskt stöd för de som står och väntar på platsen, utan ger också de verksamheter som finns i byggnaderna möjlighet att bruka torget och därmed öka aktivitetsnivån (Gehl 2010, s. 139).

Också inom kantzonerna väljer människor omsorgsfullt platser att uppehålla sig på. Fysiska stödpunkter så som pollare, möbler, träd, gatlyktor eller liknande hjälper till att definiera en plats som något mer än bara en yta längs med väggen. Exempel på detta fenomen finns på Piazza Del Campo i Siena där pollare är placerade precis i gränsen mellan det som upplevs som kantzonen och resten av torget. På torget sker nästan alla uppehållsaktiviteter i nära anslutning till pollarna (Gehl 2006, s. 151).

Att uppmuntra till kreativitet, lek och fysisk aktivitet

Att i stadsrum uppmuntra människor till att leka, vara fysiskt aktiva och uttrycka sig kreativt har flera fördelar. Bland annat bidrar det till förbättrad hälsa och livligare stadsrum.

Att uppmuntra barn att leka i staden kräver inte specifika lekplatser, för barn kan själva stadsrummet fungera som en lekplats. Trappor, skulpturer, murar och vatteninslag så som fontäner eller kanaler är element som inbjuder till lek. Lek har alltid varit en integrerad del av stadslivet, men modernismens planeringsideal innebar minskade möjligheter till lek i staden, utanför lekplatserna (Gehl 2010, ss. 158-159).

Möjligheterna till kulturella och kreativa aktiviteter ökar i och med förbättrade stadsrum som uppmuntrar människor till uppehållsaktiviteter. Stadsrum med plats för musik, sång, dans, lek, sport och kulturella event attraherar människor och ökar kvaliteten på platsen. För att en plats ska uppmuntra till aktivitet under hela året krävs flexibilitet. Samma ytor kan med fördel användas till konserter, teaterframträdanden och gatufester på sommaren, samt julmarknad, skridskobana eller isskulpturfestival vintertid (Gehl 2010, s. 161).

Inbjudande och tillgängliga stadsrum för alla

Det är viktigt att alla grupper av människor i samhället, oberoende av inkomst, ålder och bakgrund, kan bruka, mötas och vistas i stadens offentliga miljöer (Gehl 2010, s. 28). Olika åldersgrupper har olika krav på stadsrummet. Barn önskar överraskningar, utmaningar och möjlighet till lek. Populära element är fontäner, dammar och skulpturer - något även äldre generationer kan njuta av (Gehl et al. 1991, s. 26).

Ungdomar är den största gruppen användare av offentliga platser. För dem fungerar stadsrummen främst som platser att umgås på och sittplatser är därför viktiga (Gehl et al. 1991, s. 28). För äldre och människor med någon form av rörelsehinder är tillgänglighet avgörande för att vistelse i stadsrummet ska vara möjligt. Höga kantstenar, ojämnt markmaterial samt vårdslöst parkerade bilar och

cyklar kan utgöra stora problem för dessa målgrupper (Gehl et al. 1991, s. 32).

Design och visuella kvaliteter

Endast goda visuella kvaliteter är inte tillräckligt för att skapa ett välfungerande stadsrum. Istället bör den visuella kvaliteten av stadsrummets utformning inkluderas i alla de övriga aspekterna, ett samspel mellan funktion och design krävs (Gehl 2010, s. 181).

Växtlighet så som träd och blommor är viktiga element i stadsrummet. De påverkar inte bara klimatet i staden, de kan även definiera rum och markera platser. Gröna element har, förutom direkt estetiska kvaliteter, också ett symboliskt värde. Växter har positiv effekt på rekreation och återhämtning från stress (Gehl 2010, ss. 179-180).

Vatten är ett annat uppskattat element i stadens rum. Det är ett rörligt och föränderligt material som tilltalar människor i alla åldrar och kan berika en plats på många sätt. Vatteninslag kan vara intressant att titta på, uppmuntra till lek och ha positiv effekt på en plats ljudmiljö (Gehl et al. 1991, s. 82)

Materialval på exempelvis omgivande byggnader eller markbeläggningen kan bidra till ökad kvalitet på ett stadsrum. Inslag av natursten ger associationer till naturen och höjer kvalitetsupplevelsen på en plats. Dessutom har natursten bättre hållbarhet än exempelvis betong, vilket motiverar den högre kostnaden (Gehl et al 1991, s. 63).

Variation i topografi är ett annat sätt att höja det visuella värdet, och därmed också upplevelsevärdet, hos en plats. Det kan räcka med små höjdskillnader för att ge stor effekt på upplevelsen i ögonnivå (Gehl 2010, s. 177).

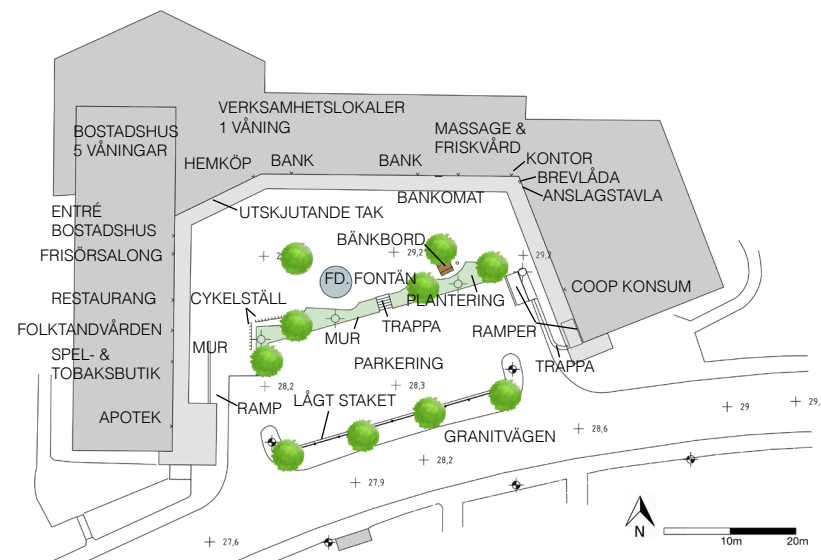
Resultat: Platsen

Under denna rubrik presenteras resultatet av inventering, analys, problemformulering, program och gestaltning för Västertorg.

Inventering

Västertorg har en rektangulär form och är omgivet av byggnader på tre utav sidorna. Byggnaderna är endast en våning höga på alla sidor utom den västra som är ett fem våningar hög hus med verksamheter i bottenvåningen och bostäder ovanför. Den södra sidan av torget är öppen mot Granitvägen, en huvudgata genom Eriksberg med täta bussförbindelser. Gränsen mot vägen markeras av ett lågt staket i stål samt en rad av träd.

Verksamheterna i byggnaderna som omger torget inkluderar bland annat två mataffärer, två banker, en restaurang och en frisörsalong. Torget har även en bankomat, en brevlåda och en anslagstavla.

Inventeringsplan över Västertorg. Inventering genomförd i april 2014. Källa till underlagskarta: © Uppsala kommun 2014. Bearbetad av författaren 2014.

Västertorg är uppdelat i två ungefär lika stora delar som avgränsas av en nivåskillnad. Mellan dessa nivåer finns en mur som i mitten har en liten trappa med fem steg. Det finns även möjlighet att ta sig upp via ramper längs med torgets kanter. Den lägre nivån av torget består av en asfalterad parkeringsplats som vetter mot Granitvägen. Efter denna följer trappsteg upp till nästa nivå som är fri från bilar. Här finns bland annat cykelställ och torgets enda primära sittplats. Sittplatsen är placerad på den östra delen av torgets mitt och består av ett bänkbord i trä under ett stort träd. Nära torgets mitt syns resterna av vad som förut var en fontän, men som idag är borttagen. Intill den gamla fontänen finns en stor trädgröpp med ett nyplanterat pilträd.

Hela den övre delen av torget, med undantag för kantzonen, är belagd med smågatsten lagt i ett mönster. I kanterna består markbeläggningen av storgatsten.

Västertorg är öppet mot söder vilket innebär att torget är i soligt läge större delen av dagen. De låga byggnaderna runt om skuggar minimalt samtidigt som de ger skydd mot starka vindar utan att skapa vindtunnlar. Utanför de omgivande byggnadernas fasader sticker taket ut ungefär två meter och erbjuder möjlighet till skugga samt skydd mot nederbörd.

Halva torget upptas av en parkering. Foto: Författaren 2014-04-27

Västertorg har endast en primär sittplats. Foto: Författaren 2014-04-27

Torget är belagt med smågatsten med en kantzon av storgatsten. Foto: Författaren 2014-04-27

De omgivande byggnaderna är 1-5 våningar höga. Foto: Författaren 2014-04-27

Analys

Nedan följer resultatet av de olika analysmetoderna sammanställt i text och bild. Resultatet av tracing och behaviorial mapping redovisas i samma karta för att ge en tydlig och samlad bild av torgets användningsmönster.

De tolv kvalitetskriterierna

När Västertorg analyserades enligt Gehls tolv kvalitetskriterier blev platsens kvaliteter och brister tydliga. Torget uppfyllde endast fyra av tolv kriterier. Nedan syns en illustration av en checklista där de tolv kvalitetskriterierna sammanfattats. De kriterier som platsen bedöms uppfylla är markerade med en bock. Under checklistan följer motiveringar till de olika omdömena.

S K Y D D	1	Skydd mot olyckor och trafik för gående	2	Skydd mot otrygghet och kriminalitet	3	Skydd mot väder, vind, avgaser och buller
	4	Möjlighet för alla att röra sig obehindrat	5	Goda möjligheter att uppehålla sig	6	Goda möjligheter att sitta
	7	Möjlighet att se; utsikt, siktlinjer, belysning	8	Möjlighet att lyssna och tala; låg bullernivå, talkscapes	9	Möjlighet till lek och aktivitet
K O M F O R T	10	Byggnader och stadsrum anpassade till mänsklig skala	11	Möjlighet att njuta av de positiva klimataspekterna	12	God design; material, växter, utsikt
	inbjudande stadsrum (Gehl 2010, s. 239). Bockarna markerar de kriterier Västertorg bedöms uppfylla. Illustration: Författaren 2014.					

1. *Skydd mot olyckor och trafik för gående:* Då ungefär halva Västertorg idag används som en parkeringsplats krävs det att besökaren är uppmärksam för att inga olyckor ska ske. Fotgängarens säkerhet kan därmed inte garanteras, och torget uppfyller därför inte detta kvalitetskriterium.

2. *Skydd mot otrygghet och kriminalitet:* En faktor som bedöms ge ökad trygghetskänsla är överlappande funktioner, något som finns i nära anslutning till Västertorg. Det finns verksamheter kring torget som är välbesökta under hela dagen och fram till sent på kvällen. Detta i kombination med de många intilliggande bostadshusen ger en känsla av att torget alltid är under uppsikt, vilket ökar tryggheten och minskar risken för kriminalitet. Västertorg uppfyller därför detta kriterium.

3. *Skydd mot väder, vind, avgaser och buller:* Stora delar av Västertorg är i soligt läge under större delen av dagen. De byggnader som ramar in torget har utstickande tak vilket erbjuder skuggiga lägen samt skydd mot nederbörd längs med husfasaderna. Byggnadernas höjd ger dessutom skydd mot hårda vindar, utan att vindtunnlar bildas. Parkeringsplatsen innebär att torget i viss mån är utsatt för buller och avgaser, men påverkan från detta bedöms vara marginell då bilarna är relativt få och dessutom är stillastående och avstängda större delen av tiden. Torget uppfyller därför detta kriterium, men det finns definitivt rum för förbättringar.

4. *Möjlighet för alla att röra sig obehindrat:* Västertorg har en nivåskillnad, men denna hanteras med hjälp av ramper längs med torgets sidor. Dessa ramper är i vissa fall något smala, och att mötas med exempelvis två barnvagnar eller rullatorer bedöms vara trångt. Nästan hela den övre delen av torget är belagd med smågatsten

vilket kan försvåra framkomligheten för en del målgrupper. Det är endast en remsa längs med husfasaderna som är belagd med tillgänglighetsanpassat material, vilket innebär omvägar och begränsad rörlighet för den som vill ta sig över torget. De parkerade bilarna, räcket längs med vägen och gropen efter den borttagna fontänen är andra exempel på faktorer som hindrar framkomligheten på torget. Platsen bedöms inte uppfylla detta kriterium.

5. *Goda möjligheter att uppehålla sig:* Torget har skyddade kantzoner på tre av fyra sidor, men inom dessa zoner är uppehållsmöjligheterna få. Förutom husens väggar finns inga stödpunkter att luta sig mot vilket leder till svårigheter för besökaren att identifiera en bra plats att uppehålla sig på. Västertorg uppfyller alltså inte detta kriterium.

6. *Goda möjligheter att sitta:* På Västertorg finns endast en primär sittplats. Denna är placerad mitt i rummet och har varken ryggstöd eller armstöd. Placeringen under ett stort träd innebär att antalet soltimmar på platsen begränsas, och vill man sitta vänd mot solen erbjuder sittplatsen främst utsikt mot en parkeringsplats. Platsen uppfyller därmed inte kvalitetskriteriet.

7. *Möjlighet att se; utsikt, siktlinjer; belysning:* Torgets storlek och utformning gör att platsen är relativt överblickbar. Siktlinjerna är överlag obehindrade, men begränsas ibland av de parkerade bilarna. Platsen erbjuder näst intill inga intressanta utsikter, och kvällstid innebär den begränsade belysningen dåliga möjligheter att se. Kvalitetskriteriet uppfylls ej.

8. *Möjlighet att lyssna och tala; låg bullernivå, talkscapes:* Bullernivån på torget är relativt låg. Trots detta främjar platsen inte lyssna-aktiviteter och konversationer, då det råder brist på bra platser att stå och sitta, och det inte finns några ”talkscapes”. Detta innebär att kriteriet inte uppfylls.

9. *Möjlighet till lek och aktivitet:* Västertorg bedöms inte innehålla några element som inbjuder till kreativitet, lek och fysiska aktiviteter. Därmed uppfylls kriteriet inte.

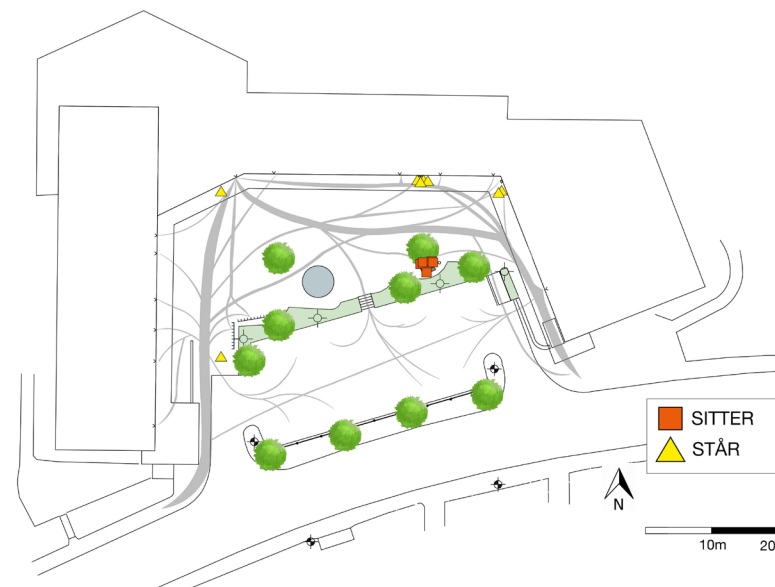
10. *Byggnader och stadsrum anpassade till mänsklig skala:* Både de omgivande byggnaderna och torgets storlek bedöms vara anpassade till den mänskliga skalan. Byggnaderna är låga, de flesta endast en våning höga. Torgets längsta sida är knappt sextio meter, vilket är väl inom människans sociala synfält. Kriteriet uppfylls därför.

11. *Möjlighet att njuta av de positiva klimataspekterna:* Torget bedöms uppfylla kriteriet då det erbjuder både sol och skugga samt skydd mot vind och nederbörd. Dock saknas goda möjligheter till uppehållsaktiviteter så som att stå eller sitta, vilket innebär att torgets potential inte kan utnyttjas fullt ut.

12. *God design; material, växter, utsikt:* Fasaderna som omger Västertorg har låg detaljeringsgrad och de är inte särskilt intressanta att titta på. Själva torget innehåller inga skulpturer eller fontäner. De få planteringar som finns innehåller endast en art av buskar, och har

därför minimal påverkan på de visuella kvaliteterna. Det element som har någon form av detaljeringsgrad och intressant design och material är troligtvis markbeläggningen som består av smågatsten lagt i ett mönster. Detta är dock inte tillräckligt för att uppfylla kvalitetskriteriet.

Tracing och behavioral mapping

Karta över de stationära och rörliga aktiviteter som registrerats på Västertorg. De grå linjerna visar dominanta rörelsemönster, kvadraterna och trianglarna visar stationära aktiviteter. Källa till underlagskarta: © Uppsala kommun 2014. Bearbetad av författaren 2014.

Resultaten från analysmetoderna tracing och behavioral mapping sammanställdes tillsammans på en karta för att ge en tydlig bild av det samlade rörelse- och användningsmönstret på torget. På kartan markerades de mest frekvent använda stråken samt de platser där stationära aktiviteter skett.

Det dominanta rörelsemönstret redovisas med hjälp av olika linjetjocklek där de populäraste ståken illustreras med bredast linjer, och de mindre använda stråken redovisas med hjälp av smalare linjer. Rörelsemönstret hos besökare som kom till torget via bil registrerades först då de lämnat det parkerade fordonet varav vissa linjer börjar på parkeringsplatsen. De stationära aktiviteterna, som registrerades med hjälp av behavioral mapping, redovisas med hjälp av två olika symboler som representerar aktiviteterna sitta och stå.

Kartan visar tydligt att torgets besökare främst rörde sig till och från de två matbutikerna vid Västertorg, men samtliga övriga verksamheter vid torget besöktes någon gång under observationstillfällena. De flesta av torgets besökare anlände till fots, men många tog sig också dit på cykel. Det var betydligt färre som körde bil till platsen, och på parkeringen var endast ett fåtal bilar parkerade åt gången.

Förutom de som rörde sig till och från sina bilar var det endast

en person som valde att gå över parkeringsplatsen. Majoriteten av torgets besökare gick istället förbi längs med parkeringens sidor, även om detta i flera fall innebar en omväg. Slutsatsen av detta är att parkeringsplatsen kan karaktäriseras som en barriär för torgets fotgängare. Också muren och staketet som angränsar till parkeringen identifierades som barriärer då alla besökare rörde sig runt dessa även om det innebar en längre transportsträcka.

De besökare som hade någon form av rörelsehinder eller sköt på barnvagnar, rörde sig nästan uteslutande längs med torgets kanter där markbeläggningen är mer tillgänglighetsanpassad än den smågatsten som täcker en stor del av torgytan. Markbeläggningen kan därför också karaktäriseras som en form av barriär.

De stationära aktiviteter som registrerades under den sammanlagt fyra timmar långa platsobservationen var få. Endast tretton stationära aktiviteter skedde, detta trots behagligt väder under samtliga observationstillfällen. Hälften av de besökare som någon gång stod stilla på torget gjorde detta framför bankomaten. Två besökare stannade upp framför anslagstavlan i torgets nordöstra hörn och läste på denna i ungefär en halv minut vardera. De två övriga personerna som stod på torget hade hundar med sig och väntade därför på torget medan deras sällskap besökte någon av matbutikerna. Samtliga registrerade ”ståaktiviteter”, med undantag för de två gånger då besökare stannade upp vid anslagstavlan, kan kategoriseras som nödvändiga aktiviteter.

Sammanlagt fem av torgets besökare satt ner någon gång under observationstillfällena. Samtliga av dessa satt då på torgets enda primära sittplats. Tre av de personer som satt ner på platsen var äldre och verkade vila. De satt ner i ett par minuter, antingen innan eller efter de besökt någon av matbutikerna, och gick sedan vidare. De övriga två personerna som satt på bänken åt glass efter att ha besökt en av matbutikerna. De satt på bänken i ungefär fem minuter innan de lämnade torget via cykel.

Slutsatsen av de observationer som gjorts på plats är att majoriteten av de aktiviteter som sker på Västertorg, både rörliga och stationära, är nödvändiga aktiviteter.

Problemformulering och program

Västertorg har ett stort antal besökare under större delen av dagen. Trots detta upplevs aktivitetsnivån på torget som låg. Detta beror troligen på bristen på stationära aktiviteter på platsen, en brist som har flera förklaringar.

Västertorg domineras idag av en parkeringsplats vilket har negativ påverkan på bland annat säkerhet och visuella kvaliteter. Torget är öppet ut mot Granitvägen, men entrémöjligheterna är trots detta begränsade till två små öppningar i hörnen då resten av sidan är avgränsad av ett staket. Beläggningen med smågatsten som täcker stora delar av torget är visuellt tilltalande, men begränsar framkomligheten

för vissa målgrupper. Även de relativt smala ramperna som leder upp på torget innebär en begränsad tillgänglighet.

Det finns endast en primär sittplats på Västertorg. Denna saknar både rygg- och armstöd och är placerad i ett skuggigt läge med få utsiktmöjligheter. Även de sekundära sittplatserna på torget är få, och de som erbjuds är av låg kvalitet.

Det råder överlag brist på saker att betrakta på torget. Detaljeringsnivån på de omgivande fasaderna är låg, torget innehåller ingen konst eller några vattnelement, växtligheten är begränsad till mycket få arter och erbjuder varken blomning eller variation. Torget innehåller inte heller något element som uppmuntar till lek och aktivitet.

För att i ett gestaltungsförslag lösa de problem som identifierats på Västertorg, och skapa ett stadsdelstorg som svarar på Gehls teorier om främjande av sociala aktiviteter, krävs en rad åtgärder. Nedan följer en lista med programpunkter för en omgestaltning av Västertorg.

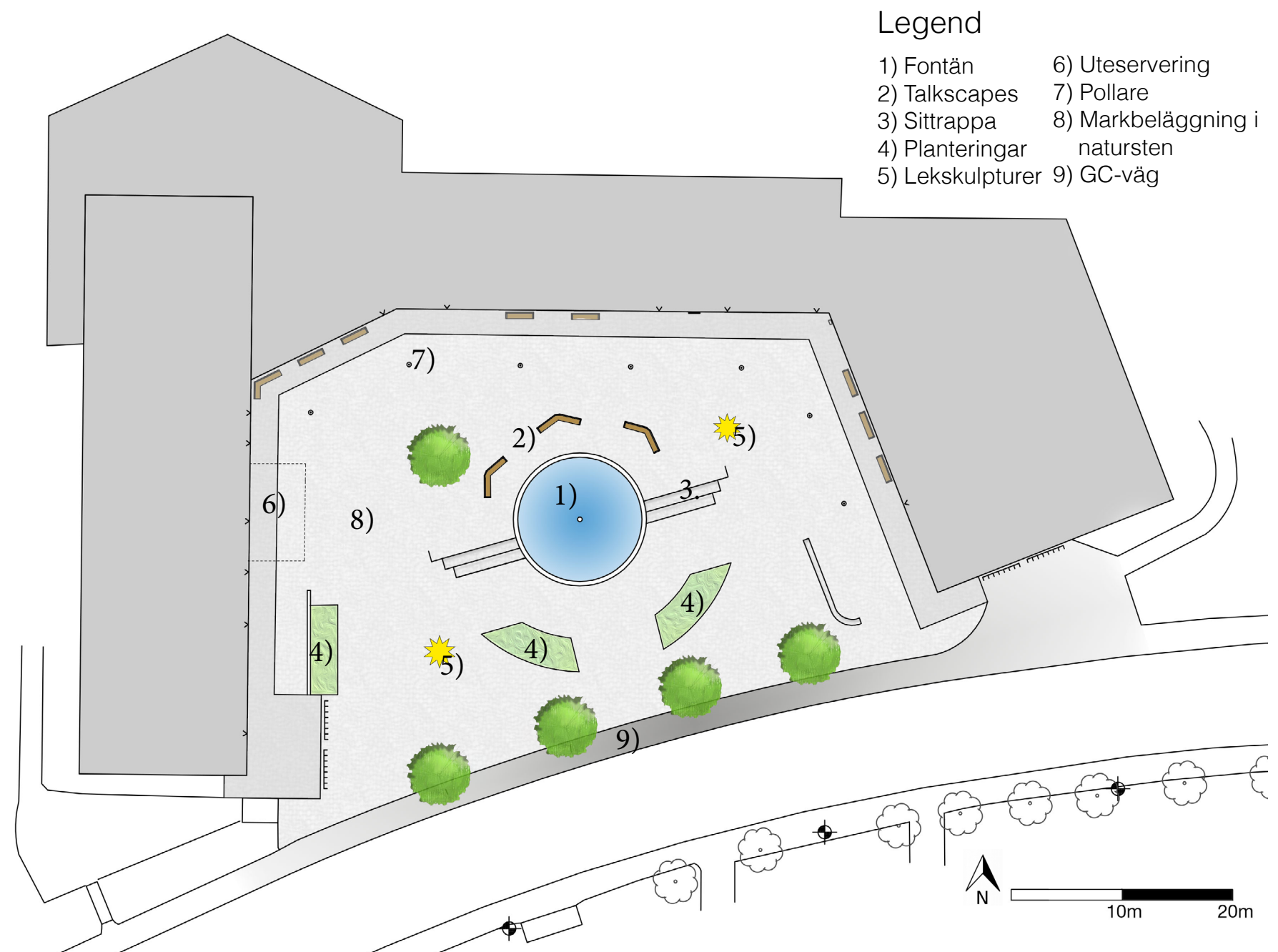
Programpunkter

- » Fotgängarens säkerhet ska garanteras.
- » Torget ska erbjuda inbjudande sittmöjligheter och talkscapes för alla åldrar.
- » Torget ska vara nåbart och tillgängligt för alla.
- » Gestaltningen ska ta hänsyn till brukarnas rörelsemönster.
- » Torget ska erbjuda attraktiva platser att stå på.
- » Torget ska uppmuntra till lek och kreativitet.
- » Torget ska erbjuda god utsikt.

Gestaltungsförslaget

Det nya torget är utformat för att bjuda in människor och uppmuntra till sociala aktiviteter. Syftet var att utveckla ett övergripande förslag baserat på Jan Gehls teorier och metoder för främjande av sociala aktiviteter i städer. Målet var att skapa ett torg som inbjuder Eriksbergs invånare till möten, interaktion och socialt umgänge. Detta uppnås genom ett förslag som svarar på de programpunkter som utvecklats. Lösningar på programpunkterna, och därmed problemformuleringen, är hämtade från resultatet av litteraturstudien där Jan Gehls teorier om sociala aktiviteter studerats. Gestaltungsförslaget kan ses som ett exempel på hur Gehls teorier kan användas för att skapa livliga stadsdelstorg där sociala aktiviteter främjas.

Till höger visas en illustrationsplan av gestaltungsförslaget. På nästa sida följer en utförlig beskrivning av förslagets alla delar där programpunkterna fungerar som rubriker.

Illustrationsplan med tillhörande legend över det övergripande gestaltungsförslaget för Västertorg.
Källa till underlagskarta: © Uppsala kommun 2014. Bearbetad av författaren 2014.

Fotgängarens säkerhet ska garanteras

Genom att ta bort den parkering som idag upptar en stor del av platsen ökar Västertorgs möjligheter att bli en inbjudande mötesplats för Eriksbergs invånare avsevärt. Det nya bilfria torget innebär inte bara att fotgängarens säkerhet kan garanteras, det innebär också minskat buller och avgaser, ökad framkomlighet samt förbättrade siktlinjer och utsikt. Allt detta är faktorer som Gehl menar bidrar till att locka människor och främja sociala aktiviteter.

Torget ska erbjuda inbjudande sittmöjligheter och talkscapes för alla åldrar

Gestaltningförslaget innehåller ett stort antal sittplatser, både primära och sekundära, placerade i lägen där torgets positiva klimataspekter kan tillvaratas. Detta innebär att olika målgrupper bjuds in till stationära aktiviteter på torget, vilket i sin tur ökar chanserna till att sociala aktiviteter sker.

På torgets mitt finns en fontän kantad av en bred mur som kan fungera som sekundär sittplats. På båda sidor av fontänen finns sittrappor med en stegbredd på en meter och en steghöjd på tjugo centimeter för att även här skapa bekväma sekundära sittplatser. Ovanför fontänen finns bänkar placerade. Bänkarna är gjorda i trä och har både rygg- och armstöd för att erbjuda bekväma sittplatser för alla målgrupper. De är dessutom något böjda vilket skapar talkscapes där människor ges möjlighet att sitta vända mot varandra, något som underlättar för konversationer. Bänkarna är placerade i soligt läge med utsikt mot både fontänen, planteringar och folkliv.

Den restaurang som har sin entré mot torget har idag ingen uteservering. Det nya gestaltningförslaget innebär en uteservering på ett av torgets soligaste lägen, vilket syftar till att ytterligare öka de stationära aktiviteterna på torget.

Gestaltningen ska ta hänsyn till brukarnas rörelsemönster

Längs med husfasaderna finns flera bänkar placerade, även dessa med både rygg- och armstöd. Bänkarna är dock inte utformade som talkscapes. Anledningen till detta är att resultatet av tracing-analysen visade att torgets besökare gärna rör sig längs med husfasaderna. Talkscapes innebär att en större yta tas i anspråk, något som i detta fall hade inneburit att barriärer bildats på ytor där människor föredrar att röra sig. En gestaltning som är anpassad till människors rörelsemönster och inte innehåller barriärer är, enligt Gehls kvalitetskriterium, en viktig faktor för att skapa inbjudande platser.

Tracing-analysen visade tydligt att torgets besökare föredrar att röra sig på ramperna längs med torgets kanter. Detta är något det nya gestaltningförslaget tar hänsyn till genom att bredda dessa ramper avsevärt.

Torget ska vara nåbart och tillgängligt för alla

Torget har öppnats upp mot Granitvägen och angränsar nu till en gång- och cykelväg. Detta innebär stora förbättringar för fotgängare

och cyklister genom ökad nåbarhet till torget, både fysiskt och visuellt. Gränsen mellan vägen och torget markeras av en skillnad i markmaterial samt en trädrad. Gehl beskriver träd som effektiva element för att definiera rum och markera platser.

Hela torget är belagt med natursten då Gehl beskriver naturliga material som kvalitetshöjande och tilltalande för människor. Stenbeläggningen bildar ett intressant mönster, utan att innebära begränsad framkomlighet på torget. Som tidigare nämnts har de smala ramperna längs med torgets kanter breddats vilket innebär möjlighet till friare rörelsemönster för alla torgets besökare.

Torget ska erbjuda attraktiva platser att stå på

Gestaltningförslaget har en rad med pollare i gränsen mot torgets kantzon. Dessa kan fungera som stödpunkter för den som söker efter en bra plats att stå på torget, och därmed uppmuntra fler till uppehållsaktiviteter. Även de träd som finns på torget fungerar som stödpunkter för stående. Intill träden skapas dessutom platser för den som söker skydd mot solen.

Torget ska uppmuntra till lek och kreativitet

På torget finns två lekskulpturer. Dessa fungerar både som lekelement för barn att klättra på, och som konstverk som höjer torgets estetiska kvaliteter för torgets övriga besökare. Gehl menar att man kan uppmuntra till lek i stadsmiljöer utan att skapa faktiska lekplatser, istället kan element i stadsrummet fungera som lekredskap. Förslaget innehåller även andra strukturer, exempelvis fontänen och trapporna, som enligt Gehl uppmuntrar till lek.

Delar av torget har lämnats öppna och flexibla. Detta för att uppmuntra och ge plats till exempelvis musikevenemang, marknader, isskulpturfestivaler, och andra kulturella event. Förekomsten av sådana evenemang attraherar människor till en plats, menar Gehl, och uppmuntrar därmed till uppehållsaktiviteter och sociala aktiviteter.

Torget ska erbjuda god utsikt

På torgets mitt finns en stor fontän placerad. Syftet med fontänen är att höja platsens visuella och audiella kvaliteter och samtidigt uppmuntra till lek. Som tidigare nämnts har de båda lekskulpturerena på torget flera funktioner. De fungerar inte bara som lekelement, utan också som konstverk för torgets övriga besökare att betrakta.

Växterna i de nya planteringarna på Västertorg erbjuder något att titta på året om och har en stor variation i färg, form, doft och blomning, vilket även det innebär ökad visuell kvalitet på torget.

Gehl beskriver nivåskillnader som ytterligare en metod för att höja det visuella värdet på en plats. Torgets naturliga nivåskillnad utnyttjas därför i gestaltningförslaget. Alla planteringar, träd och element så som skulpturer och fontänen är upplysta under dygnets mörka timmar. Detta bidrar, enligt Gehl, inte bara till ökad trygghet, utan också till att höja de visuella kvaliteterna på en plats.

Diskussion

Syftet med detta kandidatarbete var att med hjälp av Jan Gehls teorier utveckla ett övergripande gestaltningsförslag för Västertorg i Eriksberg, Uppsala. Målet var en gestaltning där sociala aktiviteter främjas för att göra Västertorg till en naturlig och inbjudande mötesplats för Eriksbergs invånare. Nedan diskuteras metod och resultat, samt övriga frågor som väckts under arbetets gång.

Metoddiskussion

De metoder som använts i arbetet bedöms ha fungerat väl för att uppnå syftet. Det faktum att både litteraturstudie och analysmetoder hämtades från litteratur skriven av samma författare, underlättade arbetet då litteraturen och de olika metoderna hade ett tydligt samband. Litteraturstudien skapade en god förståelse för hur man, enligt Gehl, kan främja sociala aktiviteter genom olika gestaltungs-grepp. Inventeringen gav tillsammans med de olika observations- och analysmetoderna en tydlig bild över platsens rådande förutsättningar. I kombination med varandra innebar de olika metoderna en bra utgångspunkt för problemformulering, program och gestaltningsarbete.

Vid litteraturstudien studerades endast material skrivet av Jan Gehl, ibland i samarbete med andra författare. Detta resulterade i ett tydligt och sammanhållet ramverk med väldefinierade principer att utgå från vid gestaltningsarbetet. Det kan dock finnas nackdelar med att endast basera sitt arbete på en persons teorier och metoder., möjligheten att få med andra infallsvinklar och synsätt begränsas vilket kan innebära ett relativt subjektivt resultat. Det finns säkerligen andra metoder som kan användas för att skapa ett stadsrum där sociala aktiviteter främjas, men valet att endast utgå från Jan Gehl vid detta arbete motiveras genom att hans teorier har applicerats på ett flertal platser världen över, med livliga och aktiva stadsrum som följd. Gehls teorier baseras på forskning och det finns konkreta bevis på att hans metoder fungerar, vilket motiverar valet att basera detta arbete på hans teorier.

Det var vid litteraturstudien svårt att fokusera på endast sociala aktiviteter, och att definiera faktorer som främjar just dessa. Begreppet sociala aktiviteter är starkt sammankopplat och beror på många andra av de begrepp och fenomen Gehl beskriver i sina böcker. Detta innebar att det var svårt att avgränsa arbetet till sociala aktiviteter, men genom att endast fokusera på faktorer som ger goda förutsättningar för de tre grundläggande mänskliga aktiviteterna; att se, höra och tala, kunde arbetet hållas inom ramarna för det valda ämnet.

Syftet med inventeringen var att bilda en uppfattning om platsens fysiska utgångsläge gällande exempelvis strukturer, material och klimat. En möjlig felkälla till metoden kan vara att den genomfördes

under en solig och vindstilla dag, varav det inventerade mikroklimatet kan ifrågasättas. Torgets läge och de omgivande byggnadernas utformning är dock konstanta.

De tolv kvalitetskriterierna utgjorde en konkret metod som gav en tydlig bild av platsens styrkor och svagheter. Den genomförda litteraturstudien fungerade dessutom som bakgrund och ytterligare hjälpmedel vid bedömningen. Den checklista som konstruerades inför analystillfället var ett effektivt och lättanvänt verktyg vid analysen. En nackdel med metoden var att bedömningen av om kriterierna uppfylls eller ej, inte var graderad. Detta innebar i vissa fall att kriterier som till viss del uppfylldes gavs samma ”betyg” som kriterier som inte uppfylldes alls. Detta kan dock även ses som en styrka hos metoden då det innebär att resultatet ytterligare konkretiseras.

Analysen baserades, som analyser ofta gör, på en observatörs uppfattning och kan därmed aldrig vara fullständigt objektiv. Det finns alltid en risk att personens bakgrund, erfarenheter, kunskaper i ämnet, etcetera, kan influera resultatet av analysen.

De olika observationsmetoderna tracing och behavioral mapping var relativt okomplicerade att genomföra. Metodernas syfte, att ge en bild av användningsmönstret på platsen, uppfylldes väl och resultatet fungerade som en bra utgångspunkt vid problemformulering och gestaltningsarbete. Något som dock kan tänkas minska trovärdigheten på resultatet av tracingmetoden är det faktum att det som observator var svårt att hinna notera hur och var exakt alla torgets besökare rörde sig under observationstiden. Vid vissa tillfällen var det många som rörde sig på torget samtidigt, varav det finns risk att ett fåtal personers rörelsemönster under observationstiden inte registrerades. Syftet med tracingmetoden var att bilda en övergripande uppfattning om det dominanta rörelsemönstret på torget, något som troligtvis kan göras utan att exakt alla torgets besökare registreras. Risken bedöms vara minimal att denna felkälla kan ha påverkat resultatet nämnvärt.

Behavioral mapping-observationen tros inte ha påverkats alls av ovan nämnda felkälla, då det var så pass få personer åt gången som ägnade sig åt stationära aktiviteter på torget. Detta i kombination med det faktum att stationära aktiviteter pågår under en längre tid, och därmed är lättare att hinna registrera, innebär att resultatet av metoden bedöms vara tillförlitligt.

Att alla observationstillfällen inföll under vårdagar med behagligt väder är något som kan ha påverkat resultatet. Hade studien genomförts en regnig dag, eller under årets kallare månader hade resultatet troligtvis sett annorlunda ut. Torgets besökare hade kanske i större grad valt att röra sig under det utsjutande taket längs med torgets kanter, och antalet stationära aktiviteter hade med all sannorlikhet varit ännu färre. Hade möjlighet funnits skulle studien därför ha genomförts vid flera tillfällen, spridda över hela året, för att ge en så korrekt bild som möjligt av platsens användningsmönster.

Att med utgångspunkt i genomförda analyser konstruera en problemformulering var ett effektivt sätt att sammanställa resultatet

av de olika analysmetoderna. Metoden gav en tydlig bild över de åtgärder som var aktuella på platsen, åtgärder som redoviadades i form av programpunkter. Genom att sedan gå tillbaka till den genomförda litteraturstudien kunde lösningar finnas på samtliga programpunkter.

Resultatdiskussion och vidare frågeställningar

Resultatet av detta kandidatarbete kan ses som ett exempel på hur Gehls teorier och metoder kan appliceras på en plats, för att där främja sociala aktiviteter. De valda metoderna samt resultatet av litteraturstudien, bedöms kunna appliceras och användas på andra platser där målet är att främja sociala aktiviteter.

Det slutgiltiga resultatet, ett gestaltningsförslag över Västertorg, innehåller lösningar på samtliga problem som identifierats på platsen. Förslaget innehåller beståndsdelar som, enligt Gehl, främjar sociala aktiviteter vilket var syftet med detta arbete. Detta är dock bara en av många möjliga lösningar på problemet. Vid gestaltningsproblem finns det troligtvis minst lika många lösningar som det finns gestaltare, och torget skulle sannolikt kunna utformas på många olika sätt för att främja sociala aktiviteter.

Skulle gestaltningsförslaget genomföras i praktiken på Västertorg skulle detta med all sannorlikhet innebära en ökning av de sociala aktiviteterna på platsen, men till vilken grad är svårt att bedöma. Om gestaltningsförslaget genomfördes, vore det därför av intresse att undersöka konsekvenserna av detta. Aktuella frågeställningar skulle då kunna vara: Har en ökning skett av sociala aktiviteter på torget? Väljer fler av Eriksbergs invånare att vistas och utföra stationära aktiviteter på Västertorg? Hur påverkar förslaget Eriksberg som stadsdel och dess invånare (kan exempelvis kopplas till frågor gällande social hållbarhet)? Fungerar de olika komponenterna i förslaget som förväntat - vad fungerar bra, respektive mindre bra?

I förslaget har parkeringsplatsen som idag finns på torget tagits bort. Då det var sociala aktiviteter på torget som stod i fokus, bedömdes borttagningen av parkeringen vara nödvändig för att uppnå syftet. Om förslaget skulle genomföras i verkligheten skulle en utförlig analys av konsekvenserna av detta troligen krävas. Kanske hade man då behövt finna en alternativ placering av parkeringsplatsen någon annan stans i området, vilket självklart hade fått konsekvenser på den platsen.

En annan fråga som kan vara intressant att undersöka vidare är möjligheterna att applicera de använda metoderna på andra platser. Fungerar Gehls metoder överallt? Finns det situationer där metoderna fungerar mindre bra?

Begreppet sociala aktiviteter är centralt i detta arbete. Det är också ett område där vidare forskning kan vara relevant i framtiden. Den urbanisering som pågår världen över har sannolikt, och kommer även i framtiden att ha, stor påverkan på hur möten mellan människor sker. Att vidare undersöka hur sociala aktiviteter kan främjas i staden,

och vad detta innebär för stadens invånare är av stor vikt för alla som har del i utformningen av stadens offentliga rum.

Referenser

Gehl Architects (u.å.). *Co-founder Jan Gehl*. Tillgänglig: <http://gehlcitiesforpeople.dk/about/jan-gehl/> [2014-05-23]

Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Washington DC: Island Press.

Gehl, J. (2006). *Life between buildings*. Köpenhamn: Arkitektens Forlag, Konstakademiets Forlag.

Gehl, J. Gemzøe, L. (1996). *Byens rum byens liv*. Köpenhamn: Arkitektens forlag,

Gehl, J., Gemzøe, L., Grønlund, B., Holmgren, S. (1991). *Bedre byrum*. Köpenhamn: Dansk Byplanlaboratorium.

Gehl, J. Svarre, B. (2013). *How to study public life*. Washington DC: Island Press.

Statistikenheten, Uppsala Kommun (2013). *Familjeuppgifter 2011-12-31*. Tillgänglig: <http://www.uppsala.se/pages/105617/Familjeuppgifter.pdf> [2014-05-07]

Uppsalahem (2012). *Framtidens stadsdel*. Tillgänglig: http://www.uppsalahem.se/Global/Dokument/HemlangtanNr1_2012-webb.pdf [2014-05-15]

Uppsalahem (2013). *Nya Eriksberg*. Tillgänglig: <http://nyaeriksberg.se> [2014-05-07]

Uppsala Kommun (2014). *Samtliga kartunderlag*.

Omslagsbild: *Splish splash* av Caribb CC BY-NC-ND 2.0.

Tillgänglig: <https://www.flickr.com/photos/caribb/9353447719/in/photostream/> [2014-05-30]

